רכוש נטוש

תערוכותיהן של אמילי ג׳סיר וג'ומאנה מאנע, המוצגות בימים אלה בלונדון, מזמנות מפגש עם אסטרטגיות הפוכות של התמודדות עם מוגבלותו של הזיכרון הארכיוני. בר ירושלמי על תערוכותיהן של שתי האמניות.

ביקורת מאת בר ירושלמי נובמבר 11, 2015

האופן בו אנו מבינים את עברנו נסמך על היות העבר זמן נפרד מההווה. האפשרות לחיות את העבר מחדש טומנת בחובה קסם אך גם פרדוקס - פרדוקס יום הדין האחרון, בו המתים מצטרפים אל החיים.

לפני כעשור הצליחו חוקרים להנביט זן עתיק של עץ התמר, בן 2000 שנה . מעבר להתרשמות מפריצת הדרך המדעית, העלה פרסום המחקר גם שאלות אתיות ועקרוניות בנוגע לרעיון ההחייאה של צורות חיים שנכחדו מן העולם והשלכותיו על הארכיאולוגיה - תחום שבבסיסו הניסיון לדמיין, או להיזכר, בצורות עבר. הדיבור אל המתים כבר זמן רב אינו רק מנת חלקם של מעלי האוב או החופרים באדמה. מתודולוגיית הפנייה אל הארכיון, בין אם הוא פיזי, ביולוגי או תרבותי הפכה לחלק בלתי נפרד מיצירתו של הידע בהווה ומאשרורו. האם ניתן להחזיר לחיים את שאבד ונשכח?

מבט הצבה: אמילי ג'סיר, אירופה (חומרים לסרט, 2004-) גלריה ווייטצ'אפל, לונדון. 30 בספטמבר 2015 -3 בינואר 2016.. באדיבות האמנית צילום: דן ווייל

[1]אמילי ג'סיר. מבט הצבה: אירופה (חומרים לסרט, 2004-)
גלריה וייטצ'אפל, לונדון. 30 בספטמבר 2015 -3 בינואר 2016. באדיבות האמנית. צילום: דן וויל

שתי תערוכות יחיד המתקיימות בימים אלה בלונדון עוסקות באותה אמנות אפלה, לכאורה, של החייאת מתים. אמילי ג׳סיר משתמשת ,פלסטיני-הישראלי הסבך באדמת עמוק טמונים שורשיהן אשר אמניות ,(Manna) מאנע וג׳ומאנה (Jacir) בתערוכותיהן בארכיון ככלי לחקירה של זהויות עבר.

"אירופה", הרטרוספקטיבה של אמילי ג׳סיר בגלריית וייטצ'אפל, מבקשת להתחקות אחר מהלכים של הגירה והשתקה במרחב האירופאי. בעבודה הפותחת את התערוכה (Film a for Material) 2014 מתייחסת האמנית לסיפורו של וואאל עאדל זועייתר (زعيتر, Zwaiter) כותב והוגה דעות פלסטיני אשר נרצח בשנת 1972 בידי מתנקשים מהמוסד הישראלי, שסימן אותו כקשור לארגון ׳ספטמבר השחור׳.[1]ג׳סיר משתמשת בפרטי ארכיון מחייו של זועייתר ויוצאת למסע בעקבותיו של האינטלקטואל דרך ראיונות עם אנשים ובני משפחה שהכירוהו.

כבר בכניסה לחלל אנו ניצבים מול תצלום המציג את גופתו של זועייתר כשהיא שרועה על הכביש ודם מכסה אותה. המוות האלים אינו ניתן לטשטוש, מודיעה לנו האמנית, ואזכורו המפורש הוא בלתי נמנע. בהמשך, העבודה בנויה כחדר מעגלי המכתיב את הסיור בה ומייצר כעין כרוניקה של מוות מראש. מתוך אינפורמציית העיתון הבסיסית על נסיבות מותו של זועייתר מתגלים פניו של איש דעת משכיל ושוחר שלום, מה שמעניק לדמותו נופך שנוגד את דמות הטרוריסט השנויה במחלוקת.

אחד מהמוצגים המרגשים בתערוכה הינו תצלום של עותק ׳מעשיות אלף לילה ולילה׳, ספר מעשיות העם הערביות שהיווה מיתולוגיה ומקור השראה לרבים מהוגי הדעות בני זמנו של זועייתר, אשר ראו בו יצירת מופת פוליטית (פייר פאולו פזוליני השלם תרגומו שעל ,הספר .זועייתר של מותו אחרי שנתיים רק ,(1974 בשנת לספר עיבוד הסריט ,למשל ,[Pasolini] לאיטלקית שקד זועייתר, נמצא בכיס חזהו בזמן רציחתו וחור כדור נפער בצדו הימני.

לכל מי שמכיר את איקונוגרפיית ההנצחה הישראלית, תצלום הספר הירוי אינו יכול שלא להזכיר את דף מילות ׳שיר השלום׳ שהיה בכיסו של יצחק רבין ביום הירצחו. יחד, אלה שני אפודים פואטיים שנולדו לצד הגוף הירוי, והם מתגלגלים מחדש כאובייקטים סימבוליים המתווספים להיכל הזיכרון הממלכתי. מדובר באותו memoir de Lieu (אתר זיכרון) שעליו כותב פייר נורה[2]כגוש ההיסטוריה בין לגישור ניתן הבלתי המרחק ועל ,האומה של הזיכרון בניית מכניקת על בחיבורו (Nora) אחיד לבין הזיכרון כרכיב חמקמק ומסועף.

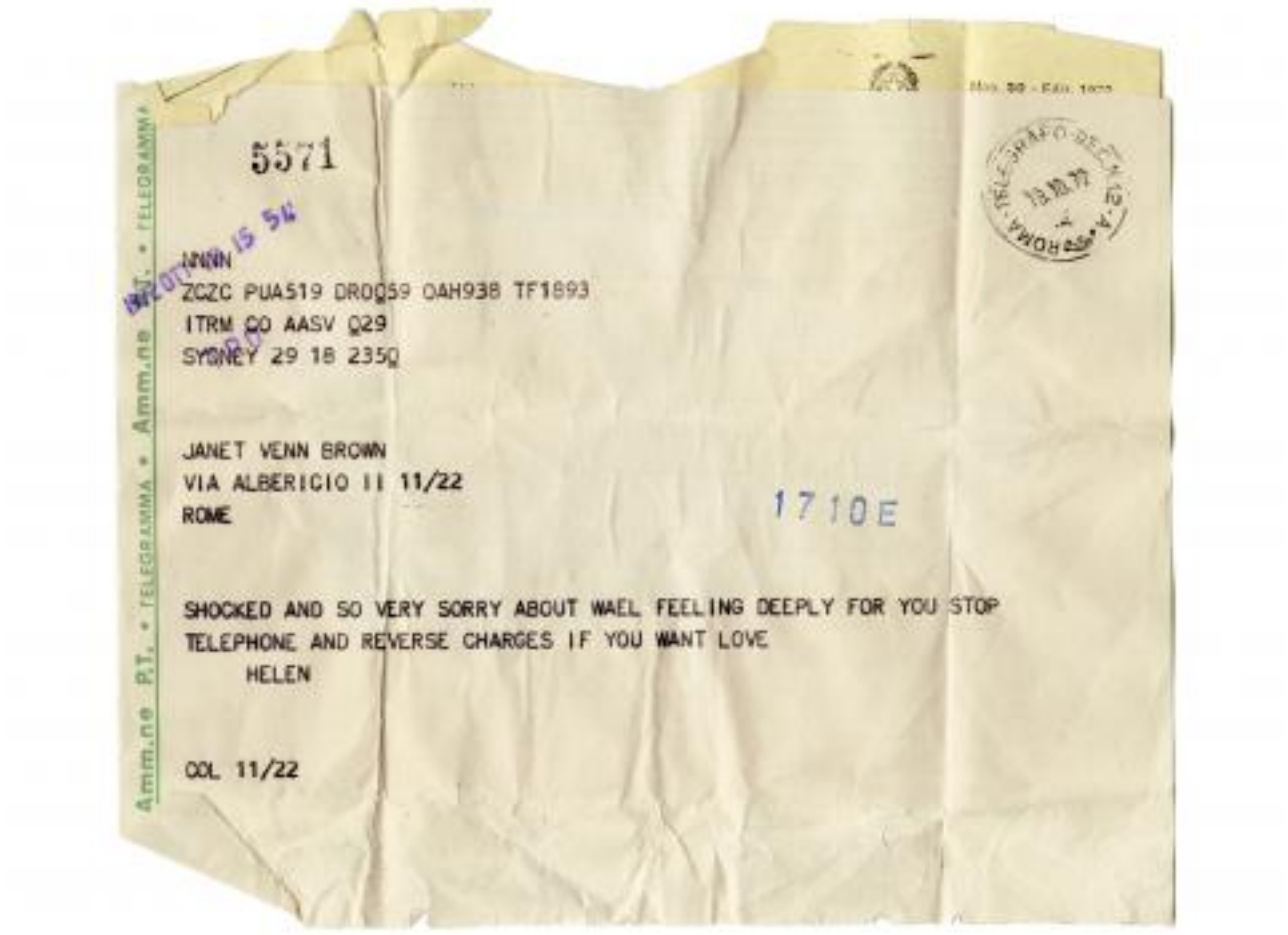
אמילי ג'סיר חומרים לסרט (פרט) (מברק: 18.10.1972)) 2004- מיצב מולטימדיה, 3 עבודות קול, עבודת וידאו אחת, טקסט, תצלומים וחומר ארכיוני. הוקם בחלקו בתמיכת הביאנלה של וונציה. © אמילי ג'סיר **[2]**

[3]אמילי ג'סיר. חומרים לסרט (אלף לילה ולילה של וואאל זועייתר). (פרט)
2004- מיצב מולטימדיה, 3 עבודות קול, עבודת וידאו אחת, טקסט, תצלומים וחומר ארכיוני. הוקם בחלקו בתמיכת הביאנלה של וונציה. © אמילי ג'סיר

בעבודה מוקדמת יותר, (ex libris (2010-2012, אשר הופקה והוצגה לראשונה בדוקומנטה (13), מתחקה האמנית אחר ארכיון ספרים הממוקם בספריה הלאומית בירושלים, ובו ספרים שהשתייכו לפלסטינים אשר גורשו או נמלטו מבתיהם לאחר 1948 והולאמו ע״י המדינה.[3]תצלומי הספרים מונחים על מדפים כמצבות חסרות שם. כפל המשמעות הטמון בכותרת ex libris, ספרים אותם של עלקטלוגם באירוניות מרמז, ספר על ספריה או אדם של בעלות לתיאור המשמש לטיני מונח מוחרמים באותיות (AP Property Abandoned), ״רכוש נטוש.״ עבודתה של ג׳סיר והמחקר המלווה אותה משקפים את התסכול הגדול שבנבירה בארכיון, תסכול שנוצר מתוך המרחק המובנה בעדות הארכיונית בין האובייקט והקשרו המקורי, שלעולם יוותרו מנותקים ותלושים זה מזה.

[אמילי ג'סיר חומרים לסרט (פרט) (מברק: 18.10.1972)) 2004- מיצב מולטימדיה, 3 עבודות קול, עבודת וידאו אחת, טקסט, תצלומים וחומר ארכיוני. הוקם בחלקו בתמיכת הביאנלה של וונציה. © אמילי ג'סיר **[4]**

[5]אמילי ג'סיר. חומרים לסרט (מברק: 18.10.1972). (פרט)
2004- מיצב מולטימדיה, 3 עבודות קול, עבודת וידאו אחת, טקסט, תצלומים וחומר ארכיוני. הוקם בחלקו בתמיכת

הביאנלה של וונציה. © אמילי ג'סיר

בטיפולה העמלני מסירה ג׳סיר את האבק מאותם ספרים גנוזים, בוררת קשקושי עיפרון, קפלי דף מהוהים, כתמי לכלוך, ראשי תיבות של אישים שזכרם נשכח. קולות העבר ממלמלים אליה מכל עבר והיא מתהלכת כרוח רפאים בינות לספרים העזובים, מציפה בנוכחותה את ההיסטוריה האנונימית של אלה שנאלצו לנטוש את ביתם.

בתערוכה זו ג׳סיר אמנם לוחשת באוזנינו סיפורי מתים, אך אלה נותרים פרגמנטריים וחסרי פנים. במובן זה, פעולת ההחייאה שלה אפקטיבית, אך לוקה בחסר. האם כל שנותר לנו הוא להביט בכאב אל העבר החסום?

תערוכתה של ג׳ומאנה מאנע, לעומת זאת, מציעה פתח אוורור לאותו קיפאון היסטורי. בסרטה האחרון (Magical A Substance Flows into Me (2015 בעיר יזנהיל'צ בגלריית כעת המוצג ,בעיר יזנהיל'צ בגלריית כעת המוצג האנתרופולוג של קורותיו אחר מתחקה היא רוברט לכמן (Lachmann, 1892-1939) אשר פעל בתקופת המנדט הבריטי בפלסטין כחוקר מוזיקה אוריינטלית.

מאנע חוקרת את רשומותיו של לכמן וכן הקלטות מתוך תוכנית רדיו שהגיש, בה השמיע וניתח הקלטות שדה ממגוון קהילות שהתקיימו בפלסטין של אותה עת. היא יוצאת למסע צילומי בעקבות אותן קהילות, בניסיון להבין מחדש את מחקרו דרך עיניה המקומיות, בהווה. הסרט מחולק לפרקים, כאשר כל פרק מתאר קהילה שונה: שומרונים, בדואים, יהודים מרוקאים, כורדים, תימנים וקהילות פלסטיניות בגדה המערבית של הירדן. כשהם ניצבים אל מול המצלמה היא מבקשת מהם לספר על תרבותם ועל המסורות המוזיקליות עתיקות היומין אותן הם משמרים, והם מצדם עומדים כולם כאחד ומדגימים לה רגע מזהותם המוזיקלית. בקול רינה וניגון הם מפקידים בידיה ידע בין דורי, שאינו כתוב בספרים, ששום ספריה אינה יכול לאכסנו.

ג'ומאנה מאנע חומר קסום זורם אל תוכי (2015). תצלום הפקה. הוזמן בשיתוף פעולה של המכון לאמנות שארג'ה וגלריה צ'יזנהייל עם מוזיאון מאלמו והביאנלה בסידני. באדיבות האמנית וגלריה CRG (ניו יורק). **[6]**

[7]ג'ומאנה מאנע. חומר קסום זורם אל תוכי

2015. תצלום הפקה. הוזמן בשיתוף פעולה של המכון לאמנות שארג'ה וגלריה צ'יזנהייל עם מוזיאון מאלמו והביאנלה בסידני. באדיבות האמנית וגלריה CRG (ניו יורק).
בתצלום: הזמרת נטע אלקיים

באחת הסצנות מתעדת מאנע קהילת בדואים. היא פונה אל מי שנראה כזקן הקהילה ומשמיעה לו קטע נגינה ברבאב (כלי מיתר בעל מיתר יחיד) שמכמן הקליט באותה קהילה 70 שנה קודם לכן. הזקן, אשר לא ניגן עשרים שנה, נרגש מהמחווה ומבקש לנגן עבורה, אך מתקשה לשחזר את איכות הצליל.

הצפייה בסרט נדמית כמעוף ציפור בין הזהויות השונות אותן האמנית מבקרת. במבט סבלני היא טווה תמונת מצב מצועפת של קהילות ירושלים וסביבתה דרך פולקלור עשיר של שירה וצליל. מצלמתה מופנית אל הפנים, אל האינטימי: הנה מטבח, הנה חצר של בית, מאהל. נראה שעל מנת לתעד את אותן מנגינות, עליה להיכנס לחדרי חדרים. החיים בחוץ אינם מאפשרים לקיים אותם רגעי חסד, ואת השיחות והניגונים הללו לא ניתן לשמוע בתוך המון הצועק.

״מה ההורים שלך חושבים על מה שאת עושה?״ אביו של בן זוגה של האמנית שואל אותה בתחילת הסרט, והיא, באריכות, מסבירה לו על פועלה. נדמה שגם היא עצמה מתקשה לתאר את כובד הפרויקט שלקחה על עצמה.

היא קוראת בקול מן הדפים הצהובים של רשומותיו של לכמן, כאילו מנסה דרך קולו להבין את צפונות ליבו של המוזיקולוג המת שאתו היא מנהלת דיאלוג. האוריינט, היא טוענת שוב ושוב בסרטה, אינו אלא אשליה מערבית המעודדת נפרדות. פני הקרקע אמנם שסועים, אך תחתם, היא מוכיחה, מתקיימת רשת של קשרים והסתעפויות תת קרקעיות אשר שזורות זו בזו, ומגשרות על פני מה שפני השטח אינם מסוגלים לאחות.

ג'ומאנה מאנע חומר קסום זורם אל תוכי (2015). תצלום הפקה. הוזמן בשיתוף פעולה של המכון לאמנות שארג'ה וגלריה צ'יזנהייל עם מוזיאון מאלמו והביאנלה בסידני. באדיבות האמנית וגלריה CRG (ניו יורק). **[8]**

[9]ג'ומאנה מאנע. חומר קסום זורם אל תוכי

2015. תצלום הפקה. הוזמן בשיתוף פעולה של המכון לאמנות שארג'ה וגלריה צ'יזנהייל עם מוזיאון מאלמו והביאנלה בסידני. באדיבות האמנית וגלריה CRG (ניו יורק).

תערוכותיהן של ג׳סיר ומאנע, המוצגות באותו הזמן, באותה העיר, מזמנות מפגש עם אסטרטגיות הפוכות של התמודדות עם מוגבלותו של הזיכרון הארכיוני. בעוד ג׳סיר משתמשת בחומר הארכיוני ככלי הצבעה על מה שנעדר, על מחיקה של מידע ועל נרטיבים חסרים, מאנע נוקטת בגישה אמיצה הרבה יותר בכך שהיא בוחנת את החומר הארכיוני כנקודת מוצא או כמפת דרכים. דרך מצלמתה והראיונות שהיא עורכת היא מנסה להבין את מורכבות תוואי השטח של המקום בו היא חיה בהווה, ומתחקה אחר האפיק היבש, עוקבת במיומנות עד למקור המים החבוי. את המתים, כך מתברר, לא צריך להעיר. הם מתהלכים סביבנו, מאובנים חיים של היסטוריות שנדמה שנכחדו מן העולם.

תערוכתה של אמילי ג'סיר [10]בגלריית וויטצ'אפל בלונדון מוצגת עד ה-3 לינואר, 2016

תערוכתה של ג'ומאנה מאנע [11]בגלריית צ'יזנהייל בלונדון מוצגת עד ה-13 בדצמבר, 2015

1. ארגון טרור פלסטיני אשר פעל בשנות השבעים של המאה הקודמת. ידוע בעיקר בשל אירוע החטיפה והרציחה של אחד עשר הספורטאים הישראלים במינכן, 1972.
2. Nora, P. (1989). Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire. Representations, (26), 7-24
3. ראוי להזכיר פה את מחקרו של ד״ר גיש עמית, שחשף את הפרשה לפני מספר שנים: עמית גיש, למכור את הספרים לזוכים במכרז לקניית פסולת נייר [12], מטעם 12, 2007. ראו גם: גיש עמית, אקס ליבריס, היסטוריה של גזל, שימור וניכוס בספרייה הלאומית בירושלים, מכון ון ליר והוצאת הקיבוץ המאוחד, ירושלים

Source URL: http://tohumagazine.server288.com/he/article/%D7%A8%D7%9B%D7%95%D7%A9-%D7%A0%D7%98%D7%95%D7%A9

Links
-[1] https://tohumagazine.com/sites/default/files/Image%204%20-Emily%20Jacir Whitechapel_Dan%20Weill%20Photography-10%20%281%29_0.jpg
[2] http://tohumagazine.server288.com/file/%D7%90%D7%9E%D7%99%D7%9C%D7%99-%D7%92%D7%A1%D7%99%D7%A8-%D7%97%D7%95%D7%9E%D7%A8%D7%99%D7%9D-%D7%9C%D7%A1%D7%A8%D7%98-%D7%A4%D7%A8%D7%98-%D7%9E%D7%91%D7%A8%D7%A7-18101972-2004-%D7%9E%D7%99%D7%A6%D7%91-%D7%9E%D7%95%D7%9C%D7%98%D7%99%D7%9E%D7%93%D7%99%D7%94-3-%D7%A2%D7%91%D7%95%D7%93%D7%95%D7%AA-%D7%A7%D7%95%D7%9C-%D7%A2%D7%91%D7%95%D7%93%D7%AA-%D7%95%D7%99%D7%93%D7%90%D7%95-%D7%90%D7%97%D7%AA-%D7%98%D7%A7%D7%A1%D7%98
[3] https://tohumagazine.com/sites/default/files/Image%202%20-%20Material%20for%20a%20Film_Wael%20Zuaiter%27s%201001%20Nights.jpg
[4] http://tohumagazine.server288.com/file/%D7%90%D7%9E%D7%99%D7%9C%D7%99-%D7%92%D7%A1%D7%99%D7%A8-%D7%97%D7%95%D7%9E%D7%A8%D7%99%D7%9D-%D7%9C%D7%A1%D7%A8%D7%98-%D7%A4%D7%A8%D7%98-%D7%9E%D7%91%D7%A8%D7%A7-18101972-2004-%D7%9E%D7%99%D7%A6%D7%91-%D7%9E%D7%95%D7%9C%D7%98%D7%99%D7%9E%D7%93%D7%99%D7%94-3-%D7%A2%D7%91%D7%95%D7%93%D7%95%D7%AA-%D7%A7%D7%95%D7%9C-%D7%A2%D7%91%D7%95%D7%93%D7%AA-%D7%95%D7%99%D7%93%D7%90%D7%95-%D7%90%D7%97%D7%AA-0
[5] https://tohumagazine.com/sites/default/files/Image%203%20-%20Material%20for%20a%20Film_Telegram%20%281%29.jpg
[6] http://tohumagazine.server288.com/file/%D7%92%D7%95%D7%9E%D7%90%D7%A0%D7%94-%D7%9E%D7%90%D7%A0%D7%A2-%D7%97%D7%95%D7%9E%D7%A8-%D7%A7%D7%A1%D7%95%D7%9D-%D7%96%D7%95%D7%A8%D7%9D-%D7%90%D7%9C-%D7%AA%D7%95%D7%9B%D7%99-2015-%D7%AA%D7%A6%D7%9C%D7%95%D7%9D-%D7%94%D7%A4%D7%A7%D7%94-%D7%94%D7%95%D7%96%D7%9E%D7%9F-%D7%91%D7%A9%D7%99%D7%AA%D7%95%D7%A3-%D7%A4%D7%A2%D7%95%D7%9C%D7%94-%D7%A9%D7%9C-%D7%94%D7%9E%D7%9B%D7%95%D7%9F-%D7%9C%D7%90%D7%9E%D7%A0%D7%95%D7%AA-%D7%A9%D7%90%D7%A8%D7%92%D7%94
[7] https://tohumagazine.com/sites/default/files/Jumana%20Manna%20at%20Chisenhale%20Gallery_still_02_0.png
[8] http://tohumagazine.server288.com/file/%D7%92%D7%95%D7%9E%D7%90%D7%A0%D7%94-%D7%9E%D7%90%D7%A0%D7%A2-%D7%97%D7%95%D7%9E%D7%A8-%D7%A7%D7%A1%D7%95%D7%9D-%D7%96%D7%95%D7%A8%D7%9D-%D7%90%D7%9C-%D7%AA%D7%95%D7%9B%D7%99-2015-%D7%AA%D7%A6%D7%9C%D7%95%D7%9D-%D7%94%D7%A4%D7%A7%D7%94-%D7%94%D7%95%D7%96%D7%9E%D7%9F-%D7%91%D7%A9%D7%99%D7%AA%D7%95%D7%A3-%D7%A4%D7%A2%D7%95%D7%9C%D7%94-%D7%A9%D7%9C-%D7%94%D7%9E%D7%9B%D7%95%D7%9F-%D7%9C%D7%90%D7%9E%D7%A0%D7%95%D7%AA-%D7%A9%D7%90%D7%A8%D7%92%D7%94-0
[9] https://tohumagazine.com/sites/default/files/Jumana%20Manna%20at%20Chisenhale%20Gallery_still_05.png
[10] http://www.whitechapelgallery.org/exhibitions/emily-jacir-europa/
[11] http://chisenhale.org.uk/exhibitions/forthcoming.php?id=176
[12] http://www.mitaam.co.il/mit12gish.htm